



PICHLER, ALOIS

UNIVERZALIJE

S engleskog preveo:
ZLATKO GAVRAN
Filozofski fakultet,
Sveučilište u Zagrebu
zlatko.gavran80@gmail.com

Univerzalije. – I. ZNAČENJE TERMINA. – Ime upućuje s jedne strane na sklonost uniformnosti (*uni-versus*) koja postoji u različitim stvarima i na temelju koje se različite stvari mogu predstaviti jednom idejom primjenjivom na sve na isti način, a s druge strane upućuje na ovu jednu ideju koja je primjenjiva na različite stvari (*unum versus alia*).

II. DEFINICIJA. – Univerzalije su one ideje koje dok isključuju sve što tvori različitost stvari istoga roda ili vrste, predstavljaju ono što je nužno za njihovu konstituciju, što je bitno i što je, stoga zajedničko svima ostajući fiksno u svim promjenjivostima (*universalia post rem, in re*). Univerzalije su, stoga samo izraz onih božanskih ideja koje se bave onim općim (*universalia ante rem*). Opće su ideje oprečne osjetilnim utiscima, koji predstavljaju ono što je samo pojedinačno i kontingentno u konkretnome fenomenu i, stoga ono što se mijenja s okolnostima u tjelesnim stvarima iste vrste. Ovi se osjetilni utisci podudaraju s onim božanskim idejama koje se bave tjelesnom pojedinačnošću.

III. POTPODJELA. – U onoj mjeri u kojoj je narav neke stvari predmet izravnoga čina opažanja ona ne sadrži odnos prema pojedinačnostima, ali se u sebi prepoznaje samo u skladu s njezinim bitnim dijelovima. Kada si je, međutim, intelekt predstavio bitnu formu neke stvari (bila to supstancija ili akcidens), on može refleksijom učiniti predmetom svojega opažanja ovo predstavljanje biti. On može primijeniti ideju na različite pojedinačnosti iste vrste, može ju uspoređivati s drugim idejama te, stoga odrediti odnos i razlike. *Universale directum*, stoga se pojavljuje kao embrij, koji se razvija, sve jasnije i jasnije organizira te se stalno sve više usavršava refleksijom i različitim logičkim operacijama. To nije ništa drugo nego jedan drugačiji put od nesavršene ideje koju je veliki istraživač mrávi formirao kada je u dječjačkoj dobi prvi put vidio mrava do one usavršene ideje životinje koju on sada posjeduje, a koja je rezultat svih njegovih istraživanja i proučavanja.

Sredstvo da se dođe do savršene ideje i točne definicije jest jasna razlika između dijelova neke stvari, koji se shvaćaju izravno, iako nejasno, opažanjem. Ovdje bi trebalo napomenuti da naš intelekt napreduje od općenitijih i, stoga manje preciznih ideja do onih manje općenitih i preciznijih. Pri izravnome prepoznavanju tjelesnoga bića on najprije shvaća njegovu stvarnost, ideju postojanja. Ovo je najopća od svih ideja, ali ona nije istinska univerzalija jer se

postojanje odnosi na različite stvari na različite načine te se zbog toga ne može izreći dvosmisleno o svima njima. Dok osjetila shvaćaju ono što je pojedinačno u fenomenima, intelekt napreduje prema biti ili naravi stvâri i osobito shvaća ono što je najopće, njegovu neovisnost te formira ideju supstancije. On istovremeno primjećuje postojanje koje se tiče supstancije (akcidensâ) i koje je nošeno tom supstancijom (akcidensima), koji su u pojedinačnome fenomenu predmet osjetilâ. U međuvremenu ne bježi od intelekta to da kvalitetu i količinu posjeduje supstancija koju one određuju na potpuno drugačiji način od *actio* (djelovanja) i *passio* (trpnje), a ovi opet na potpuno drugačiji način od *ubi* (gdje) i *quando* (kada), a taj odnos stoji na krajnjoj granici akcidentalnoga postojanja. Ukratko, on shvaća različite načine postojanja ranije spomenutih akcidensâ u prvoj supstanciji. Stoga, on otkriva da je ideja akcidensa samo analogna poput ideje supstancije i da ona nema veće pravo od ove da se smatra istinskom univerzalijom. Slučaj je drugačiji s idejom supstancije i idejama pojedinačnih akcidensa spomenutih ranije. One su najopće univerzalije u istinskome smislu te riječi.

Ako se ove ideje primijene refleksijom na pojedinačnosti, one postaju najviši predikati (kategorije) konkretne supstancije i pokazuju se također najvišim idejama rodova. Intelekt još nije zadovoljan. Ako je moguće, on nastavlja korak po korak od one najviše i najmanje određene ideje roda do one najniže i najodređenije, što predstavlja ono što je zajedničko dvjema neposredno povezanim vrstama. Samo se tada može formirati jasna i odvojena ideja vrste. Kada je ovo izvršeno, može se razlikovati razlika koja tvori vrstu te uočavanjem ove najniže vrste i ove razlike pružiti točna definicija. Međutim, u vrlo mnogo slučajeva intelekt se mora zadovoljiti najbližom mogućom definicijom. U ovu se svrhu primjenjuju opis, značajke, objašnjenje i rasprava. Konačni je cilj ovoga dati najnižu jasno prepoznatljivu vrstu i ono što je u značajkama pridodanim supstanciji vlastito (*proprium*, *īdiov*) svim pojedinačnostima iste vrste. Zbog toga veza akcidensâ sa supstancijom mora se uspostaviti da bi se otkrilo koji od tih akcidensa nužno i od sebe proizlaze iz supstancije (i samo iz te) kao govor kod čovjeka. Ostala se svojstva trebaju odnositi na slučajne izvanjske utjecaje poput slabosti kod pojedinačnih ljudi. Dolazimo, stoga, do logičkoga akcidensa, koji se, dakako, mora razlikovati od metafizičkoga, koji u skladu s ranije rečenim može biti *proprium* ili logički akcidens. Mogu se čak istražiti rod, vrsta i vrsna razlika metafizičkoga akcidensa (npr. stâlnē količinē).

Raniji bi se odlomci mogli razmotriti na sljedeći način: prema svojemu podrijetlu u izravnome činu opažanja ili u refleksiji, univerzalije se dijele na izravne i reflektirane univerzalije. Izravna je univerzalija, odbacujući stvarnost opažena bića u prirodi, metafizička. U njoj leži samo mogućnost da se primjenjuje na mnoge stvari, ali se odnos općosti u njoj ne prepoznaje. Zbog toga ona je također poznata kao „materijalna univerzalija“. Reflektirana univerzalija uk-

ljučuje odnos prema pojedinačnostima i, stoga je poznata kao *universale logicum* ili također kao „formalna univerzalija“ jer se prepoznaje da je univerzalija. *Universale directum* dijeli se na kategorije jer ove predstavljaju različite načine postojanja u stvarnome biću. Prepoznate refleksijom kao najviše vrste, kategorije se uključuju u *universale logicum*, koje se dijeli na pet predikabilija: rod, vrstu, vrsnu razliku, *proprium* i logički akcidents.

IV. VAŽNOST PROBLEMA UNIVERZALIJĀ. – Znanost, općenito, u onoj mjeri u kojoj je ona znanje o onome nužnom i trajno izvedenom iz naravi stvārī nemoguća je bez priznanja univerzalijā. Bez takva priznanja ona se degradira na opis uzastopnih pojedinačnih utisaka. Rat je između čistih darvinista i fizičarā, koji priznaju prirodne vrste koje se zbog njihova načina razvoja i utjecaja uvjetā mogu organizirati u različite sustavne vrste, odavno označen novom fazom skolastičkoga prijepora oko univerzalijā. U fizici i kemiji stalnost zakonā prirode ovisi o stalnosti naravi stvārī. U psihologiji je postojanje univerzalijā dovelo do prepoznavanja da je intelekt bitno različita sposobnost od osjetilā. Očito je da bi metafizika i logika bile nemoguće bez univerzalijā. Bez univerzalijā etika i estetika bile bi također prepuštene relativizmu kojim ne upravljaju načela i, stoga bi bile prepuštene uništenju. Bez univerzalijā impresionizam u umjetnosti i pojedinačna autonomija u životu moraju postići nepobitnu prevlast. S ovim se sklonostima podudaraju u religiji isključiva vrijednost religijskih iskustava, vjerovanje u promjenjiv sadržaj dogmi i potpuna zamjena dogmatskoga načina mišljenja povijesnim. Povijest prijepora oko univerzalijā i njihova odnosa prema postojanju mora nužno biti izlaganje o temeljnim razlikama svih filozofskih sustava. To bi izlaganje otkrilo da odstupanje od aristotelovskoga tomističkog umjerenog realizma vodi s jedne strane preko konceptualizma i nominalizma u skepticizam i agnosticizam ili u uzaludan empirizam i materijalizam te, s druge strane, preko ekstremnoga realizma u lažni idealizam i panteizam.

JOHN RICKABY, *General Metaphysics* (London, 1909); BRENTANO, *Von der mannigfachen Bedeutung des Seienden nach Aristoteles* (Freiburg, 1862); COMMER, *Logik* (Paderborn, 1897); GLOSSNER, *Moderne Philosophie* (Frankfurt, 1889); HAURÉAU, *Hist. de la philosophie scholastique* (Pariz, 1872-1880); KLEUTGEN, *Philos. der Vorzeit* (2. izd., Münster, 1878); LIBERATORE, *Della conoscenza intellettuale* (Rim, 1857-1859), prev. DERING, *Universals* (London, 1892); WERNER, *Thomas von Aquino* (Ratisbon, 1889); WILLMANN, *Gesch. des Idealismus* (2. izd., Brunswick, 1907); WULF, *Hist. de la philos. médiévale* (2. izd., Louvain, 1905)

IZVOR

Pichler, Alois, „Universals“, u: *The Catholic Encyclopedia*, sv. 15., Robert Appleton Company, New York, 1912. str. 182.–183.

<https://archive.org/details/V15CatholicEncyclopediaKOfC/page/182/mode/1up>

(<https://www.newadvent.org/cathen/15182a.htm>)